

Станиша Војиновић

Институт за књижевност и уметност
Београд

ТРИ ПРИЛОГА О ЉУБОМИРУ НЕНАДОВИЋУ

1.

Једно непознато писмо Љубомира П. Ненадовића

После Париза, где је био очевидац револуције, Љубомир Ненадовић вратио се у Србију, где је постављен за професора гимназије. Револуционарне догађаје у Војводини дочекао је са одушевљењем сматрајући их одјеком париских. На Мајској скупштини у Сремским Карловцима одржаној 1. и 2. маја 1848. године у листу *Весник* наведено је да је после после „свете службе“ изашао из цркве патријарх, праћен од епископа Евгенија и „главног јунака Српског Проте Ненадовића, и многочислени посланика у сред народа“.¹ У његовој пратњи је био и Љубомир Ненадовић. Доцније су они посетили српске логоре. Јануара 1849. године, добровољци из ваљевског краја изабрали су Проту Матеју за свог предводника и он се нашао на ратишту заједно са својим сином Љубомиром. Истог месеца Прота Матеја је у Сентомашу. Убрзо је српска влада инсистирала на његовом повратку, позивајући га да продужи занемарене послове у Совјету, и више му није давала дозволу за одсуство. Љубомир Ненадовић се задржао још неко време међу добровољцима, али се и он морао вратити у Београд

Из тога времена сачувано је једно непознато писмо Љубомира Ненадовића упућено Стевану Книћанину:

Високопочтајемо Господине!

Ја би Вам одавно писао, но никако нисам могао добити прилике, а не знам зацело оћете ли и ово писмо добити, јер ко што чујемо, да сте с војском једнако на путу.

¹ "Шта је 1. маја, на Воскресеније народни Српски уговора, најважније и сваког вниманија најдостојније било?", *Весник* (Нови Сад), I, 1848, бр. 14, 1.

Ја знам да поред неизбројни војени брига, бринете се много и за Анту у Берлину, зато сам поитао да Вам јавим да је он мени ови дана опет писо, и по писму познајем да је весео, јер се много шали, и пише да му треба новаца за Божић. Мени је Госпоја рекла да кажем Кумануди да му одма пошље, зато шиљање новца немојте се ни мало бринути, јер ја сам рад да Вам бар са те стране бригу олакшам.

Ја сам, као што сте ми препоручили, писао често у Берлин, и свагда сам му јављао гди се Ви налазите с, војском, и све оне новине, гди су стајала описанија Ваши славни победа шиљо сам му, но он ме кара што му не пишем. Ја сад неznam јели примио моја писма и новине; може лако бити да су се у Бечу за време оног нереда изгубила, а може бити да ће и/х/ доцније добити.

Ја ћу му опет скоро писати од моје стране, па ћу га о свему известити, и слаћу му све оне новине у којима буде стајало оно што знам да ће он радо читати. У Берлину је све мирно и школе су отворене.

Сваки Србин радује се Вашем напретку и Вашим победама; и сами Ваши највећи непријатељи почињу Вас почитовати и чудити се одржаним биткама.

Мој отац није овде него у Ваљеву; он каже да није стар да би Вам дошо у помоћ, а овако моли Бога да Вам он помаже.

Примите почит./овани/ Господине од мене синовљи поздрав.

У Београду 8-ог Децемвра
1848. год.

Јесам Ваш почитатељ
Љубомир Ненадовић.

/На писму адреса: /

Његовом Високородију
Господину Стеф. Петровићу *Книћанину*
чл./ану/ Совјета Књ./ажества/ Ср./пског/ полковнику и кавалјеру.
у лоџору Српском.

/На писму:/ Воштани печат са иницијалима ЉПН.²

2.

Говор Милана Јовановића о прослави Љубомира Ненадовића

Поводом педесетогодишњице књижевног рада Љубомира Ненадовића, организовала је „Књижевно уметничка заједница“ књижевно вече, на коме су узели учешће многи значајни ствараоци тога времена. Вече је одржано 6. јануара 1893. године „Код Коларца“, са следећим

² Архив САНУ, 14509/VIII-V-75.

програмом: 1. Химна, свира оркестар; 2. Поздравна реч Заједнице Милана Ђ. Милићевића; 3. *Молићива*, композиција Јосифа Маринковића, пева Цветко Јаковљевић, великошколац, уз пратњу хармонијума; 4. *Оче наши*, композиција Јосифа Маринковића, пева мали збор великошколаца; 5. Вечера са одређеном здравицом; 6. *Снага народа*, песма Ненадовића, декламује Милорад Гавриловић; 7. Одломак из путописа Љ. Ненадовића, чита Драгутин Илић; 8. *Кошуља*, песма Љ. Ненадовића, декламује Вела Нигринова; 9. *Вашир*, песма Љ. Ненадовића, декламује Илија Станојевић; 10. *Ненадовића коло*, нова композиција Даворина Јенка, свира позоришни оркестар. После одржане вечери Заједница намерава да објави и Споменицу ове прославе.³ Песник, из скромности, није дошао. Остао је Ваљеву, и само је прочитано његово писмо председнику „Књижевно уметничке заједнице“ Милану Ђ. Милићевићу, у коме је молио да у његово име захвали гостима.

Говор који овде саопштавамо није одржан, из нама непознатих разлога, а у целини гласи:

„Књижевно уметничка Заједница верна задаћи својој, да удруженом снагом негује и уздиже књижевност нашу, и да трудбенике око српске науке и вештине по заслуги части и слави, прикупила је вечерас овај одличан круг нашега грађанства да с њиме у Заједници ода пошту Нестору српских песника Љубомиру П. Ненадовићу.

Томе лепоме, томе племенитом предузећу „Заједнице“ одавала се и Краљ./евска/ срп./ска/ Академија и почастила ме позивом да поздравим врснога члана њезина и слављеника у овоме скупу његових поштовалаца.

И ја се ево одужујем томе часноме налогу тим радије, што се ова дужност подудара с мојим срцем, што ми она даје прилику да испитам осећаје своје и свију нас љубави и поштовања великом мужу, који је дуги век свој посветио добру народа свога, који га и данас у старости својој исто тако жарко љуби, као онда, кад је млађан „под воћком“ у Хајделбергу закликтао:

За род српски живот даћу
Јер за њега само живим.

И тај усклик или боље завет његов чуо је народ српски од Герзелеза па до Ловћена и да цео један људски век љубавно је предусретао свога вернога и вреднога сина. Љуб./омир/ Ненадовић био је у свакоме куту

3 Одјек, X, 1893, бр. 2 (3. јануар), 4; Рај., Ненадовићева прослава, Мале новине, VI, 1892, бр. 10 (10. јануар), 3. Овом приликом требао је бити приказан Камоенс, слика Војислава Илића, у извођењу Милорада Гавриловића, Илије Станојевића и *** (непознатог, вероватно самог Илића), али аутор није дозволио.

српске земље код своје куће и сада у часу кад ово зборим многи је поглед по свију крајева српских упрт на овај сјајни круг овде око мене и многа срца летећу на сусрет нама овде прикупљеним и шаљу нам изблиза и из далека, како од куда – весело кликтање или тужне уздахе... За свакога је наш слављени песник имао у дугоме веку своме по који дарак: веселу реч за срећну а саучесну утеху за погужену браћу своју.

Мало је песника у нас који су као Љуба Ненадовић умели да прислушкују тајне батове срца Србинова, да своје идеале претопе с идеалима народа свога и својом песмом да затрепере у срцу његовом оне божанске струне, чији звуци човека крепе и уздижу, и који у њему буде љубав према сачовеку своме и преданост према роду своме. Са тога дара свога мало је који песник боље познат и радије виђен у народу од њега и нама није потребе да га овом прославом сродимо с народом више, но што је он сам умео својим делима себе да сроди с њиме. У тим делима истиче се величина његова коју ће потоња поколења достојно оценити. Ми овде само вршимо дужност према великоме Србину, чији је богати дух за 50 дугих година оплођавао српска срца лепим и узвишеним осећајима, као она тиха река што оплођава све њиве што дотакне – чије је срце свакад било неисцрпни извор љубави и преданости према свеколом српству, – чија је снага сва била посвећена величини и угледу народа свога. Ми, велим, само вршимо дужност кад тога врлога и врснога сина српског на заранку његови светла живота поздрављамо оном истом љубављу, којом нас је он учио љубити и кад му довикнемо:

Здрав нам био старино песниче!

Здрав нам био велики родољубе!

Здрав нам био и веселе дане боравио у крилу подмлатка српског, који ти ево из престолнице Краљевине Србије, што си је и ти помогао створити, шаље најлепши венац што га захвалност може да сплете, – шаље песнику славу!

Слава Љуби Ненадовићу!
/Милан Јовановић Морски/⁴

3.

Сећања Нићифора Дучића на сусрете са Љубомиром Ненадовићем

Када је Љубомир Ненадовић умро 21. јануара 1895. године у Ваљево, неки листови и часописи посветили су му своје књижевне додатке или тематске бројеве (*Дневни лист*, *Видело*, *Бранково коло* и др.) При-

4 АСАНУ, 13541/39.

премана је и једна споменица од „Књижевно уметничке заједнице“ за његовог живота, а после смрти у Ваљеву је формиран један одбор за издавање „Споменице“, на чијем је челу био директор ваљевске гимназије Петар Ј. Живковић.⁵

За једну од тих споменица Нићифор Дучић (1832-1900) припремио је сећања на сусрете са Љубомиром Ненадовићем. Рукопис је остао у концепту. Те успомене у целине гласе:

Спомен

(Прво и последње виђење)

Књижевне радове покојнога Љубомира П. Ненадовића, читао сам у сласт и њима се загријавао.

У својему путопису кроз Црну Гору 1865. године, који је до половине штампан у *Орлићу* на Цетињу 1867, а цео у 3 књ./изи/ Књижевнијех радова у Биограду 1893. год./ине/ навео сам из његовог *Дојчиновић Војина* ове стихове о Зети:

А питома Зета, као леја ружа
Низ дуго језеро по равни се пружа;
Као рај некакав лепо се зелени,
Многи спомен срце заигра у мени:
И моје и опште туге ја се сетим,
И многа времена мислима прелетим.
Ах, то негда српска царевина бјаше,
Краљеви и бани онуда владаше;
Кроз највише оне несрећне планине
Славило се српско неугасно име;
Дизале се цркве; зидали градови;
Дичили с, јунаци као соколови.
Пре Косова ту је оно свето крило
За јунаке српске и витезе било;
Хиљаде се дигло одатле племића –
Та то је колевка свију Немањића.

Тада јоште не бијаш лично познат с њиме. На Цетињу ми много причали о њему све љепше од љепшега. Он је у Црној Гори својом уљудношћу, љупким темпераментом и прјесничким духом пленио симпатије од црногорске колибе до кнежеве палате.

5 Нада (Сарајево), I, 1895, број од 3/15. марта.

Први сам се пут лично познао с њиме у Биограду 1868. год./ине/, послије страховите топчидерске катастрофе, кад Србија бјеше у црно за-вијена и цио српски народ сузе роњаше за Кнезом мучеником, јер је тврдо вјеровало да ће све српске земље ослободити и ујединити.

Идући једнога дана тако Теразијама с капетаном Љуб./омиром/ Ивановићем (Кнежевим ађутантом) сретосмо човјека порумена, али симпатична.

Ивановић: Ово је г. Љуб./омир/ Ненадовић.

Рукујући се рекох му: Наслађујући се вашом појезијом и уопће књижевнијем радњама одавно сам желио да вас лично познам.

Ненадовић: Камо среће да смо се познали кад сте ви с Вукаловићем војевали по Херцеговини, а ја певао песме у Србији и Црној Гори. Сада сви плачемо; оплакујемо великога српског владоаца, који се беше родио да ослободи и уједини српски народ! –

С дубоким уздахом рекох: Топчидерска је катастрофа друго Косово за цио српски народ! –

Ненадовић: Ништа мање.

Други сам се пут видио с њиме опет у Биограду 1879. год./ине/.

Дође једнога дана у мој стан (у Куманудића кући, у Кнез Михаиловој улици) с благим осмјехом, и рече ми:

– Послије толико година од нашега првог виђења, ево дођох да вас видим. Не замерите ми; час сам у Ваљеву, час на Рајни а час у Црној Гори, где сам за све време последњега крвавога рата био. А ви с добровољцима час пред Новој Вароши час пре/д/ Граховом /?/. Чујте, зове ме светли кнез црногорски да му будем министар просвете. Шта велите? –

Одговорих: То је особита пажња и почаст; примите се, бићете од користи Црној Гори својом науком и искуством.

Ненадовић: Почео сам старити; отромио сам; бојим се нећу моћи одговорити очекивањима. –

– Размислите о том. –

Ненадовић: Кад би се примио службе у другој држави, по закону бих изгубио своју мучно стечену пензију у Србији; а то не бих хтео под своју старост. –

– Разговорите се о том с г. Ристићем, министром иностранијех послова. –

Ненадовић: Добро велите; то ћу учинити.

Влада му је српска одобрила да може бити министар у Црној Гори и примати своју пензију од Србије.

Трећи сам се пут видио с њиме опет у Биограду у јесен 1887. године код г. Ђ./оке/ Ненадовића, тадашњег уредника *Бранича*, којег бијаш сарадник, по својем повратку из Париза. Бјеше тада нешто необично весео. Причао је различне анегдоте. На пошљетку рече:

– Како сам већ стар, помишљам да се закалуђерим и отидем у Русију да изучим и опишем обичаје и живот рускога народа. –

Пошљедњи сам се пут видио с њим опет у Биограду 1888. године у Великој школи, кад је читао академску бесједу. Пошто је свршио читање, примајући честитања од академика и других одличнијих походилаца, рече ми:

– Често сам погледао на вас, па ми се учинило да се нешто мргодите; може бити да вам се моја беседа о појезији није свидела.

Одговорих: Напротив; опчаран сам њом и вашом дикцијом, у заносу сам прелетио мислима готово сву вашу дивну појезију.

Ненадовић: То су комплименти, ипак вам лепо захваљујем.

Ненадовић је својом топлом дидактичком појезијом, својим ненадмашнијим путописима, својим свијетлим карактером, истинским родољубљем подигао себи споменик, који никакво вријеме неће срушити.

У Биограду 1895. год./ине/.

Н./ићифор/ Дучић
Архимандрит.